

Krystyna BOROWCZYK
Maria FILIPIAK

SOLIDARNOŚĆ

Bibliografia wypowiedzi Jana Pawła II (1978–1990)

Źródłową pozycją dla opracowania bibliografii był zbiór wypowiedzi Papieża *Insegnamenti di Giovanni Paolo II* wydawany od 1978. Ostatnie dwa lata są pozabawione odniesień do tego źródła, ponieważ odpowiednie tomy nie są jeszcze dostępne w Polsce. Stąd też wypowiedzi Papieża za ten okres przytaczane są z czasopisma „La Traccia. L'insegnamento di Giovanni Paolo II” (dalej: „La Traccia”).

Odpowiednikiem *Insegnamenti* jest wykorzystany przez opracowujących pierwszy tom wypowiedzi papieskich w tłumaczeniu na język polski Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie* (dotychczas ukazały się dwie części zawierające wypowiedzi z 1980 r.). Osobną pozycją, nie cytowaną w wykazie, a związaną z omawianą problematyką, jest zbiór modlitw Jana Pawła II za Ojczyznę, obejmującą okres od 13 I 1982 r. do 6 VII 1983 r.: *Bądź z nami w każdy czas! Modlitwa Jana Pawła II za Ojczyznę*, Città del Vaticano 1983. Ponadto wykorzystano zbiór przemówień wygłoszonych podczas modlitwy „Anioł Pański”: *Anioł Pański z papieżem Janem Pawłem II*.

Podstawę zakwalifikowania pozycji do wykazu stanowiło wyodrębnienie założonego aspektu występującego w tekście czy to w postaci samego pojęcia „Solidarność”, czy też kategorii równoważnych.

Wykaz skrótów

AP1 – *Anioł Pański z papieżem Janem Pawłem II*, t. 1, Città del Vaticano 1982, ss. 462.

AP2 – *Anioł Pański z papieżem Janem Pawłem II*, t. 2, Città del Vaticano 1986, ss. 479.

AP3 – *Anioł Pański z papieżem Janem Pawłem II*, t.3, Città del Vaticano 1989, ss. 395.

IGP – *Insegnamenti di Giovanni Paolo II* [Città del Vaticano]

I (1978), ss. 477.

II (1979) [t. 1], ss. 1729.

II (1979) t. 2, ss. 1574.

III (1980) t. 1, ss. 1983.

III (1980) t. 2, ss. 1869.

IV (1981) t. 1, ss. 1292.

IV (1981) t. 2, ss. 1313.

V (1982) t. 1, ss. 1376.

V (1982) t. 2, ss. 2497.

V (1982) t. 3, ss. 1751.

VI (1983) t. 1, ss. 1730.

VI (1983) t. 2, ss. 1496.

VII (1984) t. 1, ss. 2016.

VII (1984) t. 2, ss. 1708.

VIII (1985) t. 1, ss. 2081.

VIII (1985) t. 2, ss. 1683.

IX (1986) t. 1, ss. 2204.

IX (1986) t. 2, ss. 2242.

X (1987) t. 1, ss. 1482.

X (1987) t. 2, ss. 2582.

X (1987) t. 3, ss. 1812.

JPZP – *Jan Paweł II na ziemi polskiej*, Watykan 1979, ss. 286.

NP III, 1 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, III (1980) t. 1, Poznań, Warszawa 1985, ss. 875.

NP III, 2 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, III (1980) t. 2, Poznań, Warszawa 1986, ss. 924.

ORpol. – „L'Osservatore Romano” wyd. polskie 1(1980) –

1978

1. *Essere „solidali con Cristo”* [Być „solidarnymi z Chrystusem”] (Przemówienie do świeckich katolików Rzymu, 26 XI), IGP I, s. 221-224.

2. *Il diritto al lavoro e alla giustizia sociale* [Prawo do pracy i sprawiedliwości społecznej] (Przemówienie do grupy pracowników chrześcijańskich, 9 XII), IGP I, s. 319-324.

3. *Solidarność z tym, który cierpi z powodu nieposzanowania praw człowieka* (Homilia podczas Pasterki, 24 XII), w: Jan Paweł II, *Nauczanie Społeczne 1978-1979*, Warszawa 1982, t. II, s. 55-57; toż: *Solidarietà a chi soffre per la negazione dei diritti umani*, IGP I, s. 415-418.

1979

4. *Solidarność w godności* (Przemówienie do robotników, Monterrey, 1 II), w: Jan Paweł II, *Nauczanie Społeczne 1978-1979*, Warszawa 1982, t. II, s. 260-264; toż: *Ai lavoratori*, IGP II, 1, s. 321-326.

5. *L'elemosina: segno universale di giustizia e solidarietà* [Jałmużna: uniwersalny znak sprawiedliwości i solidarności] (Audiencja generalna, 4 IV), IGP II, 1, s. 776-780.

6. *Responsabilità e solidarietà nel cammino dell'Europa* [Odpowiedzialność i solidarność w wędrówce Europy], (Do Parlamentu Europejskiego, 5 IV), IGP II, 1, s. 796-798.

7. *Solidarietà con chi soffre discriminazioni e persecuzioni* [Solidarność z tym, który cierpi dyskryminacje i prześladowania] (Droga Krzyżowa, 13 IV), IGP II, 1, s. 899-902.

8. *Solidarietà e collaborazione nei rapporti tra i popoli* [Solidarność i współpraca w stosunkach międzynarodowych] (Orędzie do Komisji Handlu i Rozwoju ONZ, 10 V), IGP II, 1, s. 1083-1086.

9. *Unione nella verità e nella carità per una coerente realizzazione del Concilio* [Jedność w prawdzie i miłości dla zgodnej realizacji postanowień Soboru] (Do Kolegium Kardynałów, 6 XI), IGP II, 2, s. 1046-1059.

1980

10. *Trwajcie dalej w zobowiązaniu do solidarności braterskiej* (Do kierownictwa Narodowej Federacji Kleru Włoskiego, 22 II), NP III, 1, s. 190-191; toż: *Proseguite nell'impegno di fraterna solidarietà*, IGP III, 1, s. 463-464.

11. *Pokój, zgoda i solidarność dla Nikaragui* (Do Członków Rady Rządzącej

Nikaragui, 3 III), NP III, 1, s. 212-213; toż: *Pace, concordia e solidarietà nel futuro del Nicaragua*, IGP III, 1, s. 508-510.

12. *Współpraca i solidarność w sprawach ekonomicznych* (Do uczestników zebrania studyjnego, 24 IV), NP III, 1, s. 410-414; toż: *Collaborazione e solidarietà nei rapporti economici*, IGP III, 1, s. 981-983.

13. *La collaborazione internazionale si fonda sempre sul rispetto dell'uomo* [Współpraca międzynarodowa oparta na szacunku dla człowieka] (Do uczestników spotkania nt. „Współpraca między Europą i Ameryką Łacińską, 20 VI), IGP III, 1, s. 1791-1793.

14. *Międzynarodowa solidarność oraz reformy w działaniach na rzecz pokoju i sprawiedliwości* (Do Korpusu Dyplomatycznego Brazylii, 30 VI), NP III, 1, s. 869-870; toż: *Solidarietà internazionale e riforme per promuovere la pace e la giustizia*, IGP III, 1, s. 1953-1955.

15. *Postęp bez nienawiści drogą do rozwoju i sprawiedliwości* (Przemówienie na lotnisku Santos Dumont, 8 VII), w: *Jan Paweł II w Brazylii 30 VI – 11 VII 1980*, Warszawa 1985, s. 242-245; toż: *Progresso senza odio verso lo sviluppo e la giustizia*, IGP III, 2, s. 187-191.

16. *Dramat narkomanii* (Homilia, 9 VIII), ORpol. 2(1980) nr 11, s. 11; toż: *Per vincere la droga è necessaria la solidarietà*, IGP III, 2, s. 346-351.

17. *La preghiera per la Chiesa e la patria polacca* [Modlitwa za Kościół i Polskę] (Audiencja generalna, 20 VIII), IGP III, 2, s. 424.

18. *Affidiamo alla Madonna di Częstochowa i problemi della nostra patria* [Zawierzmy Matce Bożej Częstochowskiej problemy naszej Ojczyzny] (Do Polaków podczas audiencji generalnej, 27 VIII), IGP III, 2, s. 461.

19. *Compiacimento per la saggia e matura intesa tra governo e sindacati in Polonia* [Wyrazy radości z powodu mądrego i dojrzałego porozumienia pomiędzy rządem a związkami zawodowymi w Polsce] (Do Polaków podczas audiencji generalnej, 12 XI), IGP III, 2, s. 1138-1139.

20. *Odkupieńczy sens pracy* (Do robotników, Moguncja, 16 XI), w: *Jan Paweł II w kraju Reformacji*, Warszawa 1984, s. 86-92; toż: *Il significato del lavoro nella redenzione*, IGP III, 2, s. 1238-1246.

21. *O solidarność wszystkich* (Audiencja generalna, 26 XI), NP III, 2, s. 729; toż: *Solidarietà con i fratelli che soffrono*, IGP III, 2, s. 1430-1431.

22. *Pace e rispetto reciproco per il bene futuro della Polonia* [Pokój i wzajemny szacunek dla przyszłego dobra Polski] (Orędzie telewizyjne, 23 XII), IGP III, 2, s. 1791-1794.

1981

23. *Solidarietà verso tutte le grandi iniziative che tendono a risolvere i problemi dell'umanità* [Solidarność z wszystkimi wielkimi inicjatywami zmierzającymi do rozwiązania problemów ludzkości] (Do Korpusu Dyplomatycznego, 12 I), IGP IV, 1, 54-68.

24. *Nie przeciwko komukolwiek, lecz ku wspólnemu dobru* (Przemówienie do delegacji NSZZ „Solidarność”, 15 I), w: *Dokumenty Nauki Społecznej Kościoła*,

Rzym-Lublin 1987, cz. II, s. 181-185; toż: *L'uomo deve essere sempre libero protagonista del lavoro*, IGP IV, 1, s. 86-90.

25. *Owoc pracy rąk ludzkich Tobie ofiarujemy* (Homilia dla delegacji NSZZ „Solidarność”, 18 I), ORpol. 2(1981) nr 1, s. 22-23; toż: *La Messa per la delegazione di „Solidarność”*, IGP IV, 1, s. 107-110.

26. *Preghiera per la Polonia* [Modlitwa w intencji Polski] (Do Polaków podczas audiencji generalnej, 11 II), IGP IV, 1, s. 266-267.

27. *Contribuire allo sviluppo dell'Asia in vera solidarietà internazionale* [Przyrzucić się do rozwoju Azji w duchu prawdziwej solidarności międzynarodowej] (Orędzie radiowe, Manila 21 II), IGP IV, 1, s. 452-460.

28. *Porozumienie, dialog, wytrwałość* (List do Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 28 III), w: Jan Paweł II, *Nauczanie Społeczne 1981*, Warszawa 1984, s. 396-397; toż: *Messaggio al Primate di Polonia*, IGP IV, 1, s. 802-803.

29. *Ai numerosi pellegrini polacchi* [Do pielgrzymów z Polski] (Audiencja generalna, 22 IV), IGP IV, 1, s. 993-994.

30. *Solidarność pomiędzy poszczególnymi Kościołami* (Audiencja dla Rady Papieskich Dziel Misyjnych, 9 V), ORpol. 2(1981) nr 5, s. 17; toż: *Comunione e solidarietà tra le Chiese locali*, IGP IV, 1, s. 1137-1141.

31. *Miłość silniejsza nad wszystko* (Anioł Pański, 6 IX), AP1, s. 416-418; toż: *Fedeltà alla parola di riconciliazione nell'affrontare i problemi umani*, IGP IV, 2, s. 131-137.

32. *Czym jest praca?* (Anioł Pański, 27 IX), AP1, s. 432-435; toż: *Il lavoro, mezzo di unione e di solidarietà tra gli uomini*, IGP IV, 2, s. 307-313.

33. *Solo la solidarietà internazionale può scongiurare la terribile catastrofe nei paesi privi d'acqua* [Jedynie solidarność międzynarodowa może zażegnać niebezpieczeństwo katastrofy w krajach pozbawionych wody] (Do uczestników Papieskiej Rady „Cor Unum”, 5 XI), IGP IV, 2, s. 562-565.

34. *Solidarność świata z narodem polskim oznacza obronę sprawiedliwości i pokoju w świecie* (Do uczestników modlitwy w intencji Polski, 14 XII), w: Jan Paweł II, *Nauczanie Społeczne 1981*, Warszawa 1984, t. 4, s. 441-442; toż: *Ringraziamento per la solidarietà con il popolo polacco*, IGP IV, 2, s. 947.

35. *Non è impossibile tornare sulla strada del rinnovamento* [Możliwy jest powrót na drogę odnowy] (Do Polaków, 16 XII), IGP IV, 2, s. 1143-1144.

36. *Powołanie do służby Bożej* (Anioł Pański, 20 XII), AP2, s. 30-31; toż: *La preghiera della Chiesa circonda la Polonia*, IGP IV, 2, s. 1174-1176.

37. *Il tradizionale incontro con la comunità polacca di Roma* [Doroczne spotkanie ze wspólnotą polską z Rzymu] (Spotkanie wigilijne, 24 XII), IGP IV, 2, s. 1236-1239.

38. *La sollecitudine della Chiesa per la Polonia* [Troska Kościoła wobec Polski] (Audiencja generalna, 30 XII), IGP IV, 2, s. 1273-1274.

1982

39. *Niech Pan obdarzy pokojem moją Ojczyznę* (Anioł Pański, 1 I), AP2, s. 36-38; toż: *Il Signore risparmi la Polonia dalla violenza e le conceda pace*, IGP V, 1, s. 9-12.

40. *Ewangeliczny zaczyn sprawiedliwości i pokoju* (Anioł Pański, 31 I), AP2, s. 50-51; toż: *Pongo il problema della Polonia dinanzi alla coscienza del mondo*, IGP V, 1, s. 264-266.

41. *Senza il rispetto dei diritti dell'uomo è impossibile la normalizzazione del vivere in società* [Bez szacunku dla praw człowieka niemożliwa jest normalizacja życia w społeczeństwie] (Do międzynarodowej grupy przewodniczących związków zawodowych, 9 II), IGP V, 1, s. 331-335.

42. *Choć z dala od Ojczyzny, służycie jej w Nigerii* (Spotkanie z Polakami w Lagos, 16 II), w: *Jan Paweł II w Afryce 2 V – 12 V 1980, 12 II – 19 II 1982*, Warszawa 1985, s. 389-391; toż: *In servizio della patria pur essendone lontani*, IGP V, 1, s. 491-494.

43. *Przemówienie na 68 Sesji Międzynarodowej Organizacji Pracy* (Genewa, 15 VI), w: *Dokumenty Nauki Społecznej Kościoła*, Rzym-Lublin 1987, cz. 2, s. 287-299; toż: *Solo una nuova solidarietà fondata sul vero significato del lavoro umano può costruire una società più giusta e aperta all'autentico progresso*, IGP V, 2, s. 2250-2267.

44. *La «volontà di giustizia» nel mondo del lavoro corrisponde all'insegnamento delle encicliche sociali* [Wola sprawiedliwości w świecie pracy odpowiada nauczaniu encyklik społecznych] (Do przedstawicieli świata pracy, 15 VI), IGP V, 2, s. 2283-2284.

45. *Abyście nigdy nie utracili wolności ducha* (Do biskupów polskich, 11 X), ORpol. 2(1982) nr 9, s. 6-7; toż: *Conservate insieme al vostro gregge la libertà dello spirito*, IGP V, 3, s. 767-774.

46. *Wołanie o poszanowanie praw człowieka i praw narodu* (Do pielgrzymów przybyłych na kanonizację o. Kolbe, 11 X), ORpol. 2(1982) nr 9, s. 8-9; toż: *San Massimiliano è il segno salvifico di un'epoca difficile e tragica*, IGP V, 3, s. 785-791.

47. *Valore del lavoro e dignità dei lavoratori* [Wartość pracy i godność pracowników] (Do pracowników ze Stanów Zjednoczonych Ameryki, 16 X), IGP V, 3, s. 828-830.

48. *Solidarietà fra le nazioni per vincere la fame nel mondo* [Solidarność między narodami w celu przezwyciężenia głodu w świecie] (Po modlitwie Anioł Pański, 17 X), IGP V, 3, s. 841.

49. *Ukształtujcie porządek ekonomiczny tak, aby służył człowiekowi* (Przemówienie do robotników i przedsiębiorców, Barcelona, 7 XI), w: *Jan Paweł II w Portugalii, Hiszpanii, Lourdes*, Warszawa 1986, s. 346-352; toż: *Rivedere l'ordine economico per porrlo al servizio dell'uomo*, IGP V, 3, s. 1197-1205.

50. *Il lavoratore cristiano deve testimoniare anche la dimensione spirituale del lavoro* [Chrześcijański pracownik musi świadczyć również o duchowym wymiarze pracy] (Do przedstawicieli chrześcijańskiego ruchu pracowniczego, 19 XII), IGP V, 3, s. 1640-1644.

1983

51. *Chrześcijańska solidarność z narodami Ameryki Środkowej* (Anioł Pański, 27 II), AP2, s. 173-174; toż: *La quaresima ci avvicini particolarmente ai popoli dell'America centrale*, IGP VI, 1, s. 497-499.

52. *Ludziom i ludom Ameryki Środkowej pragnęłam dać świadectwo miłości i solidarności Kościoła* (Audiencja generalna, 16 III), w: *Jan Paweł II w Ameryce Środkowej 2-10 III 1983*, Warszawa 1987, s. 180-182; toż: *Ho testimoniato in America centrale l'amore e la solidarietà della Chiesa*, IGP VI, 1, s. 715-718.

53. *Moralne zwycięstwo narodu* (Homilia na Stadionie Dziesięciolecia, Warszawa, 17 VI), w: *Pokój Tobie Polsko, Ojczyzno moja! Jan Paweł II znów na polskiej ziemi*, Watykan 1983, s. 36-44; toż: *Solo una vittoria di natura morale può restituire alla società la sua unità*, IGP VI, 1, s. 1540-1548.

54. *Kolegialna jedność Konferencji Episkopatu – wsparciem dla każdego biskupa* (Do Plenarnej Konferencji Episkopatu Polski, 19 VI), w: *Pokój Tobie Polsko, Ojczyzno moja! Jan Paweł II znów na polskiej ziemi*, Watykan 1983, s. 104-114; toż: *La verità, prima e fondamentale condizione del rinnovamento sociale*, IGP VI, 1, s. 1585-1594.

55. *Matko mojego Narodu, dziękuję Ci, że mogłem przybyć tutaj jako pielgrzym* (Apel Jasnogórski, 19 VI), w: *Pokój Tobie Polsko, Ojczyzno moja! Jan Paweł II znów na polskiej ziemi*, Watykan 1983, s. 115-120; toż: *Affido a te, o Maria, tutto ciò che è mio: questa terra, questa gente, questo patrimonio*, IGP VI, 1, s. 1595-1600.

56. *Pokój rodzi się z serca nowego* (Orędzie na XVII Światowy Dzień Pokoju, 8 XII), w: *Paweł VI, Jan Paweł II, Orędzia papieskie na Światowy Dzień Pokoju*, Rzym-Lublin 1987, s. 160-170; toż: *«La pace nasce da un cuore nuovo»*, IGP VI, 2, s. 1278-1289.

1984

57. *Agricoltori, siate i paladini della causa della solidarietà e della pace* [Rolnicy, bądźcie obrońcami solidarności i pokoju] (Do rolników, 26 II), IGP VII, 1, s. 546-551.

58. *Non c'è opposizione tra spiritualità e impegno nella vita socio-politica* [Nie ma sprzeczności między duchowością a zaangażowaniem w życie społeczno-polityczne] (Do świata pracy, 18 III), IGP VII, 1, s. 711-717.

59. *Solidarietà e crescita umana costituiscono la struttura portante dell'associazionismo* [Solidarność i postęp ludzki stanowią podstawę zrzeszania się] (Do członków Konfederacji Spółek Włoskich, 30 III), IGP VII, 1, s. 880-883.

60. *„Cristo crocifisso e risorto parla all'uomo dando risposte ai singoli e alle nazioni”* [Chrystus ukrzyżowany i zmartwychwstały – odpowiedzią dla człowieka i narodów] (Do Polaków, 21 IV), IGP VII, 1, s. 1088-1091.

61. *Solidarietà ad ogni livello per risolvere i complessi problemi del mondo del lavoro* [Solidarność na wszystkich szczeblach dla rozwiązania kompleksowych problemów świata pracy] (Audiencja generalna, 1 V), IGP VII, 1, s. 1194-1197.

62. *Podzielona Korea jest symbolem sytuacji świata* (Do Korpusu Dyplomatycznego, 4 V), w: *Jan Paweł II na Dalekim Wschodzie*, Warszawa 1988, s. 51-55; toż: *La sofferenza della Corea divisa è il simbolo del mondo diviso*, IGP VII, 1, s. 1243-1248.

63. *Monte Cassino simbolo della volontà di costruire una Polonia sovrana e indipendente in un'Europa libera* [Monte Cassino – symbol woli budowania Polski

niepodległej i suwerennej w wolnej Europie] (Przemówienie do Polaków z okazji 40. rocznicy bitwy pod Monte Cassino, 17 V), IGP VII, 1, s. 1420-1427.

64. *Nella solidarietà il futuro dell'uomo: la nuova civiltà o sarà una civiltà fondata sull'amore o non sarà* [Solidarność przyszłości człowieka: nowa cywilizacja albo będzie cywilizacją opartą na miłości albo przestanie istnieć] (Do młodzieży, 27 V), IGP VII, 1, s. 1547-1551.

65. *Chcemy być sobą i żyć życiem własnym* (Spotkanie z Polakami, Toronto, 14 IX), ORpol. 5(1984) nr 8, s. 14-15; toż: *Proteggere la famiglia dai pericoli è un grande compito di tutta la Chiesa*, IGP VII, 2, s. 533-540.

66. *Solidarność z tymi, którzy cierpią z powodu niesprawiedliwości* (Audiencja dla uczestników Papieskiej Komisji „Iustitia et Pax”, 30 IX), ORpol. 5(1984) nr 11-12, s. 25; toż: *La Chiesa non deve essere nè apparire complice di situazioni di ingiustizia*, IGP VII, 2, s. 1333-1338.

1985

67. *Wzajemność, solidarność, współpraca* (Do Korpusu Dyplomatycznego, 12 I), ORpol. 6(1985) nr 1, s. 11-13; toż: *La Chiesa disponibile come luogo di incontro e di dialogo al servizio della causa dell'uomo e della pace nel mondo*, IGP VIII, 1, s. 53-67.

68. *Drogi sprawiedliwości, wolności i braterstwa świata pracy* (Do robotników, Quito, 30 I), ORpol. 6(1985) nr 2, s. 15; toż: «*Non accettate mai sistemi di violenza che contraddiscono la vostra fede cattolica*», IGP VIII, 1, s. 287-293.

69. *Wnioście w to społeczeństwo dobro, prawdę i solidarność* (Spotkanie z Polakami, Lima, 2 II), ORpol. 6(1985) nr 3, s. 16.

70. *Solidarność, tożsamość, wiara* (Spotkanie z indiańską ludnością rolniczą, Cusco, 3 II), ORpol. 6(1985) nr 3, s. 20-21; toż: *L'umanesimo cristiano seme fecondo nella terra e nel cuore dei campesinos*, IGP VIII, 1, s. 372-380.

71. *Solidarność z cierpiącymi* (Spotkanie z biednymi, Lima, 5 II), ORpol. 6(1985) nr 3, s. 26-27; toż: *L'impegno a favore dell'uomo concreto*, IGP VIII, 1, s. 424-430.

72. *Odpowiedzialność Europy* (Przemówienie w siedzibie EWG, Luksemburg, 15 V), w: *Jan Paweł II w krajach Beneluksu 11 V 1985 – 21 V 1985 i w Liechtensteinie 8 IX 1985*, Warszawa 1987, s. 155-159; toż: *L'Europa sappia testimoniare la verità integrale dell'uomo*, IGP VIII, 1, s. 1372-1378.

73. *Nie przeciwko ludziom, lecz przeciw niesprawiedliwości* (Homilia do świata pracy, Luksemburg, 15 V), w: *Jan Paweł II w krajach Beneluksu 11 V 1985 – 21 V 1985 i w Liechtensteinie 8 IX 1985*, Warszawa 1987, s. 160-165; toż: *Contro l'ingiustizia una vera solidarietà*, IGP VIII, 1, s. 1379-1386.

74. *Solidarność – podstawowe słowo w historii robotniczej* (Przemówienie do świata pracy, Bruksela, 19 V), ORpol. 6(1985) numer nadzwyczajny, s. 32-33; toż: *Solidarietà, giustizia e partecipazione sono valori fondamentali per una nuova società*, IGP VIII, 1, s. 1526-1538.

75. *Dziedzictwo i świadectwo* (Do Polaków, Bruksela, 19 V), w: *Jan Paweł II w krajach Beneluksu 11 V 1985 – 21 V 1985 i w Liechtensteinie 8 IX 1985*, Warsza-

wa 1987, s. 315-319; toż: *Fedeltà a Cristo e alla propria storia: ecco il vero significato di solidarietà*, IGP VIII, 1, s. 1553-1559.

76. *Przykład dla całej Europy* (Do Korpusu Dyplomatycznego, Bruksela, 20 V), w: *Jan Paweł II w krajach Beneluksu 11 V 1985 – 21 V 1985 i w Liechtensteinie 8 IX 1985*, Warszawa 1987, s. 327-332; toż: *Gli uomini devono essere educati alla solidarietà perchè possano affermare la dignità e la pace*, IGP VIII, 1, s. 1570-1577.

77. *Kontynent Europejski* (Przemówienie w siedzibie EWG, 20 V), w: *Jan Paweł II w krajach Beneluksu 11 V 1985 – 21 V 1985 i w Liechtensteinie 8 IX 1985*, Warszawa 1987, s. 333-340; toż: *Europa, fonda il tuo futuro sulla verità dell'uomo e spalanca le tue porte alla solidarietà universale*, IGP VIII, 1, s. 1578-1588.

78. *Su nuove basi di solidarietà l'uomo torni ad essere fondamento del lavoro* [Człowieku, stań się podmiotem pracy w oparciu o nowe formy solidarności] (Do świata pracy, Wenecja, 17 VI), IGP VIII, 1, s. 1898-1904.

79. *Świadectwo naszej solidarności* (Przemówienie z okazji poświęcenia tablicy fundatorów Domu Polskiego w Rzymie, 27 VI), ORpol. 6(1985) nr 6-7, s. 27; toż: *A connazionali benefattori della «casa del pellegrino polacco»*, IGP VIII, 1, s. 1977-1981.

80. *Lo spirito di vera solidarietà porta all'amore per gli altri* [Duch prawdziwej solidarności prowadzi do miłości ku innym] (Do katolickich dziennikarzy belgijskich, 28 VI), IGP VIII, 1, s. 2002-2004.

81. *Solo la solidarietà con i più bisognosi può alimentare il vero progresso* [Jedynie solidarność z najbardziej potrzebującymi może przyczynić się do prawdziwego rozwoju] (Przemówienie na lotnisku w Abidjan, 10 VIII), IGP VIII, 2, s. 275-278.

82. *Samodzielność, solidarność, pokój* (Bangi, 14 VIII), ORpol. 6(1985) nr 9, s. 19; toż: *Un problema lancinante in Africa: urge accogliere in spirito di pace e di neutralità i rifugiati in pericolo*, IGP VIII, 2, s. 399-401.

83. *Współodpowiedzialność, solidarność, pokój* (Przemówienie w ONZ, 18 VIII), ORpol. 6(1985) numer nadzwyczajny, s. 12-13; toż: *I programmi ambientali per assicurare cibo e alloggio modi concreti di promuovere la pace*, IGP VIII, 2, s. 477-484.

84. *„Soccorso e solidarietà per i vecchi e nuovi poveri”* [Pomoc i solidarność dla biednych dnia wczorajszego i dzisiejszego] (Do uczestników Sesji Funduszu Restabilizacyjnego Rady Europy, 10 IX), IGP VIII, 2, s. 644-646.

85. *La solidarietà cristiana urgenza del nostro tempo* [Solidarność chrześcijańska pilną potrzebą naszego czasu] (Orędzie telewizyjne z okazji dwudziestopięciolecia Fundacji „Adweniat”, 2 XII), IGP VIII, 2, s. 1406-1408.

86. *Miseria e violenza si vincono con la solidarietà e con l'amore* [Solidarnością i miłością przewyciężać biedę i przemoc] (Do uczestników Konferencji krajów Ameryki Łacińskiej, 5 XII), IGP VIII, 2, s. 1417-1419.

87. *Ciò che ferisce il nostro mondo è la mancanza di rispetto per l'uomo e l'assenza di solidarietà* [Tym, co rani nasz świat jest brak szacunku wobec człowieka i brak solidarności] (Do przedstawicieli „Lions International Club Paris-Etoile”, 30 XII), IGP VIII, 2, s. 1638-1639.

1986

88. *All'internazionalismo dell'odio e della violenza oppore l'internazionalismo della volontà di pace* [Międzynarodowym wymiarom nienawiści i gwałtu należy przeciwstawić pragnienie pokoju w stosunkach międzynarodowych] (Do Korpusu Dyplomatycznego, 11 I), IGP IX, 1, s. 60-76.

89. *Rodzina jest wezwana przez słowo Boże do bycia wspólnotą pokoju i przyjaźni* (Homilia do rodzin, Bombaj, 9 II), w: *Jan Paweł II w Indiach 31 I – 11 II 1986*, Warszawa 1990, s. 169-176; toż: *La famiglia è chiamata dalla parola di Dio ad essere una comunità di pace e di amicizia*, IGP IX, 1, s. 404-411.

90. *Nella „comunità di lavoro” la solidarietà per progredire* [We „wspólnocie pracy” solidarność na rzecz postępu] (Do przedstawicieli chrześcijańskiej centrali pracowników przemysłu drzewnego, 2 V), IGP IX, 1, s. 1196-1198.

91. *La dottrina sociale della Chiesa favorisce l'esperienza cooperativistica perchè sintesi fra i diritti del singolo e la promozione del bene comune* [Nauka społeczna Kościoła sprzyja ruchowi spółdzielczemu, ponieważ dokonuje on syntezy praw jednostki i promocji dobra wspólnego] (Do rolników, Faenza, 10 V), IGP IX, 1, s. 1339-1346.

92. *Riscoprire il senso della solidarietà per vivere e crescere insieme* [Należy odkryć sens solidarności, aby wspólnie żyć i wzrastać] (Do robotników, Ravenna 10 V), IGP IX, 1, s. 1357-1363.

93. *Solo la solidarietà politica su vasta scala potrà recare una soluzione al dramma dei rifugiati* [Jedynie solidarność polityczna rozwiąże dramat uciekinierów] (Przemówienie z okazji wręczenia „Międzynarodowej Nagrody Pokoju Jana XXIII”, 3 VI), IGP IX, 1, s. 1747-1754.

94. *Wzywam was do solidarności* (Spotkanie z mieszkańcami „barrios”, Medellin, 5 VII), ORpol. 7(1986) nr 7, s. 22-23; toż: *Autentica solidarietà continentale*, IGP IX, 2, s. 151-159.

95. *Być świadkiem Chrystusa znaczy nieść światło w ciemnościach, pomoc, solidarność, miłość do człowieka* (Spotkanie z włoskimi skautami, 9 VIII), ORpol. 7(1986) nr 8, s. 12-13; toż: *Testimoniate la vostra fede davanti al mondo come membri di un'associazione cattolica*, IGP IX, 2, s. 348-353.

96. *«Unito con Jasna Góra affido alla Regina di Polonia i problemi attuali della Chiesa e del popolo polacco»* [W jedności z Jasną Górą zawierzam Królowej Polski aktualne problemy Kościoła i narodu polskiego] (Homilia do Polaków, 26 VIII), IGP IX, 2, s. 409-414.

97. *Dignità della persona, giustizia e solidarietà fondamenti della società voluta dai cristiani* [Godność osoby, sprawiedliwość i solidarność fundamentem społeczeństwa upragnionego przez chrześcijan] (Do biskupów Bangladesz, 19 XI), IGP IX, 2, s. 1491-1497.

98. *Odpowiedzialność nosi imię solidarności* (Do Polaków, Melbourne, 28 XI), ORpol. 8(1987) nr 3, s. 26-27; toż: *Nella memoria di quanti soffrirono per la libertà per il volto cristiano della propria nazione progettate il futuro nello spirito di Cristo*, IGP IX, 2, s. 1737-1744.

99. *L'unità dei movimenti di ispirazione cristiana come testimonianza di una costruttiva solidarietà* [Jedność ruchów o inspiracji chrześcijańskiej jako konstruktywne świadectwo solidarności] (Do przedstawicieli Stowarzyszeń Pracowników Katolickich, 6 XII), IGP IX, 2, s. 1855-1860.

100. *Rozwój i solidarność: dwie drogi wiodące do pokoju* (Orędzie [...] na XX Światowy Dzień Pokoju, 8 XII), ORpol. 7(1986) nr 11-12, s. 3-5; toż: *Sviluppo e solidarietà: due chiavi per la pace*, IGP IX, 2, 1885-1899.

1987

101. *La solidarietà è un imperativo per superare le crescenti difficoltà nel mondo del lavoro* [Solidarność jest nakazem dla przezwyciężania narastających trudności w świecie pracy] (Do uczestników Kongresu na temat: *Laborem exercens*, 17 I), IGP X, 1, s. 129-136.

102. *Camminare al fianco dell'uomo singolo e della società di oggi per illuminare e guidare nella prospettiva del giusto progresso* [Kroczyć u boku człowieka i dzisiejszej społeczności, aby oświecać i prowadzić ku perspektywie sprawiedliwego rozwoju] (Do biskupów z Piemontu, 31 I), IGP X, 1, s. 221-226.

103. *Solo un'autentica solidarietà sociale risponde alle sfide della vita moderna* [Jedynie autentyczna solidarność społeczna odpowiada na wyzwanie życia współczesnego] (Do przedstawicieli Rady Prowincji Lazio, 7 II), IGP X, 1, s. 285-288.

104. *La Chiesa rinnova il suo appello: ciascuno si impegni ad estirpare dalla vostra terra le radici della povertà* [Kościół ponawia swój apel: niech każdy zaangażuje się w usuwanie korzeni ubóstwa ze swojej ziemi] (Do ubogich w dzielnicy Santiago, 2 IV), IGP X, 1, s. 938-946.

105. *Kultura solidarności* (Spotkanie z intelektualistami, Santiago, 3 IV), ORpol. 8(1987) nr 4, s. 22; toż: *È compito dell'intellettuale oggi promuovere la cultura della solidarietà*, IGP X, 1, s. 998-1006.

106. *Costruire un'economia della solidarietà: i poveri non possono più attendere!* [Budować ekonomię opartą na solidarności: ubodzy nie mogą dłużej czekać] (Do delegatów Komisji Ekonomicznej dla Ameryki Łacińskiej i Karaibów, 3 IV), IGP X, 1, s. 1010-1017.

107. *Nel nome di Cristo vi lascio una consegna: riempite di concordia i vostri cuori* [W imię Chrystusa nakazuję wam: napełnijcie zgodą wasze serca] (Homilia, Punta Arenas, 4 IV), IGP X, 1, s. 1034-1042.

108. *La visita in America Latina è un servizio alla solidarietà tra le nazioni* [Wizyta w Ameryce Łacińskiej jest służbą na rzecz solidarności między narodami] (Do Korpusu Dyplomatycznego, Buenos Aires, 6 IV), IGP X, 1, s. 1122-1124.

109. *Wielka sprawa solidarności* (Spotkanie ze światem pracy, Buenos Aires, 10 IV), ORpol. 8(1987) nr 6, s. 24; toż: *Impiegate la forza associativa per dire «Basta!» a tutto ciò che viola la dignità dei lavoratori*, IGP X, 1, s. 1216-1223.

110. *Strutture, odpowiedzialność osobista, solidarność* (Spotkanie ze światem pracy, Bottrop, 2 V), ORpol. 8(1987) nr 7, s. 27-28; toż: *La domenica va salvaguardata per il bene dei lavoratori, delle famiglie e del livello culturale di tutto il popolo*, IGP, X, 2, 1528-1536.

111. «*Giovani: impegnatevi a difendere la fedeltà, la verità e la solidarietà*» [«Młodzi: zaangażujcie się w obronę wierności, prawdy i sprawiedliwości»] (Słowo do młodzieży, Gelsenkirchen, 2 V), IGP X, 2, s. 1549-1551.

112. *Świat nie zapomni, że słowo „solidarność” zostało wypowiedziane tu w nowy sposób* (Przemówienie do ludzi morza, Gdynia, 11 VI), ORpol. 8(1987) nr 5, s. 29-31; toż: *La parola „solidarietà” è stata pronunciata qui sul Baltico in un modo nuovo: il mondo non potrà dimenticarlo*, IGP X, 2, s. 2140-2149.

113. *Nie może być program walki ponad programem solidarności* (Homilia do świata pracy, Gdańsk, 12 VI), ORpol. 8(1987) nr 5 bis, s. 5-7; toż: *In questa città è stato intrapreso uno sforzo enorme per restituire al lavoro piena dimensione personale e sociale*, IGP X, 2, s. 2166-2174.

114. *La solidarietà internazionale è la strada per un futuro più giusto e più sicuro* [Solidarność międzynarodowa – drogą ku sprawiedliwszej i pewniejszej przyszłości] (Do uczestników kursu doskonalenia zawodowego, 16 VI), IGP X, 2, s. 2248-2250.

115. *La solidarietà è il culmine dell'autentico progresso e condizione di pace durevole per il mondo intero* [Solidarność szczytem autentycznego rozwoju i warunkiem trwałego pokoju dla całego świata] (Do wiernych, Phoenix, 14 IX), IGP X, 3, s. 496-499.

116. *Riconoscimento dell'interdipendenza e solidarietà tra le nazioni fondamentali per la costruzione di un'autentica comunità mondiale* [Uznanie wzajemnej zależności i solidarności między narodami – fundamentem budowania autentycznej wspólnoty światowej] (Do mieszkańców Detroit, 19 IX), IGP X, 3, s. 662-674.

117. *Di fronte a irreversibili trasformazioni guidare l'economia al servizio dell'uomo* [W obliczu nieodwracalnych przemian ukierunkowywać ekonomię na służbę człowiekowi] (Do uczestników Kongresu poświęconego pracy, 20 XI), IGP X, 3, s. 1159-1165.

118. Encyklika *Sollicitudo rei socialis*, Città del Vaticano 1987 [zwł. p. 38-40]; toż: *Litterae encyclicae [...] Sollicitudo rei socialis*, „Acta Apostolicae Sedis” 80(1988) nr 5, s. 513-586.

1988

119. *Solidarność, która stawia najwyższe wymagania* (Wizyta w rzymskim przedsiębiorstwie komunikacji miejskiej ATAC, 19 III), ORpol. 9(1988) nr 3-4, s. 25.

120. *Moralne kryterium solidarności* (Przemówienie do świata pracy, 17 IV), ORpol. 9(1988) nr 5, s. 12.

121. *Nadzieja i solidarność* (Spotkanie z rolnikami i górnikami, Oruro, 11 V), ORpol. 9(1988) nr 5, s. 24-25.

122. *Droga solidarności* (Przemówienie do intelektualistów i przedstawicieli klasy rządzącej, 12 V), ORpol. 9(1988) nr 6, s. 9-10.

123. *O solidarność całego rodzaju ludzkiego* (Do Korpusu Dyplomatycznego, Harare, 11 IX), ORpol. 9(1988) nr 9, s. 10-11.

124. *Apeluję o międzynarodową solidarność z Mozambikiem* (Homilia, Maputo, 18 IX), ORpol. 9(1988) nr 10-11, s. 25-26

125. *Zawsze staraliśmy się być solidarni z „Solidarnością”* (Audiencja dla Polaków, 4 XI), ORpol. 9(1988) nr 10-11, s. 18.

1989

126. *Życzymy, aby był to rok pokoju, sprawiedliwości, solidarności* (Homilia, 1 I), ORpol. 10(1989) nr 1-2, s. 3.

127. *Komunia Kościoła w służbie solidarności całego narodu* (Przemówienie powitalne, Antananarivo, 28 IV), ORpol. 10(1989) nr 4, s. 9-10; toż: *Vi auguro un costante progresso*, „La Traccia” 10(1989) nr 5, s. 407-408.

128. *Niech cud tej ziemi sławi Ciebie, Boże*, (Homilia. Antsiranana, 29 IV), ORpol. 10(1989) nr 4, s. 10-11; toż: *Costruttori di pace e di solidarietà*, „La Traccia” 10(1989) nr 5, s. 408-411.

129. *Zasada międzynarodowej solidarności* (Do Korpusu Dyplomatycznego, Lusaka, 3 V), ORpol. 10(1989) nr 4, s. 25; toż: *Speranza di pace e di progresso*, „La Traccia” 10(1989) nr 5, s. 463-465.

130. *L'ora della solidarietà mondiale* [Godzina solidarności światowej] (Do Prezydenta Stanów Zjednoczonych, 27 V), „La Traccia” 10(1989) nr 5, s. 566-567.

131. *Una più grande solidarietà* [Największa solidarność] (Do przedstawicieli Manhattan Bank, 19 VI), „La Traccia” 10(1989) nr 6, s. 705-706.

132. *Necessaria una civiltà del lavoro* [Potrzeba cywilizacji pracy] (Do pracowników morza, 25 VI), „La Traccia” 10(1989) nr 6, s. 725-726.

133. *Nadprzyrodzona solidarność całej rodziny ludzkiej* (Homilia dla wiernych Sumatry, Medan, 13 X), ORpol. 10(1989) nr 12, s. 20-23; toż: *L'amore del prossimo*, „La Traccia” 10(1989) nr 10, s. 1071-1073.

134. *Per uno sviluppo nella solidarietà* [O postęp na fundamencie solidarności] (Do Papieskiej Akademii Nauk, 27 X), „La Traccia” 10(1989) nr 10, s. 1144-1146.

135. *Solidarietà e partecipazione* [Solidarność i uczestnictwo] (Do przedstawicieli Spółdzielni i Banków Rolnictwa i Rzemiosła, 11 XI), „La Traccia” 10(1989) nr 11, s. 1222-1224.

1990

136. *Jaką przyszłość mamy budować?* (Przemówienie do Członków Papieskiej Rady do Spraw Kultury, 12 I), ORpol. 11(1990) nr 1, s. 12; toż: *Una cultura pienamente umana*, „La Traccia” 11(1990) nr 1, s. 27-29.

137. *Un rilancio dell'impegno di lavoro* [Przypomnienie obowiązku pracy] (Do przedstawicieli administracji rzymskiej, 20 I), „La Traccia” 11(1990) nr 1, s. 51-52.

138. *Solidarni w budowaniu wspólnej ojczyzny* (Przemówienie w Bissau, 27 I), ORpol. 11(1990) nr 1, s. 26-27; toż: *Vengo in Guinea – Bissau come missionario*, „La Traccia” 11(1990) nr 1, s. 81-83.

139. *Bądźcie godni waszego powołania* (Przemówienie do młodych w Bama-ko, 28 I), ORpol. 11(1990) nr 2-3, s. 21-22; toż: *Voi disponete di una perla di grandissimo valore*, „La Traccia” 11(1990) nr 1, s. 104-106.

140. *W imię sprawiedliwości wzywam: nie zapominajcie o ludziach głodujących* (Do przedstawicieli Wspólnoty Gospodarczej Afryki Zachodniej, Wagadugu, 29 I), ORpol. 11(1990) nr 2-3, s. 24-25; toż: *Un appello solenne all'umanità*, „La Traccia” 11(1990) nr 1, s. 114-117.

141. *Trudna droga do międzynarodowej solidarności* (Do Korpusu Dyplomatycznego, N'Djamena, 1 II), ORpol. 11(1990) nr 4, s. 26-27; toż: *Una collaborazione più intensa*, „La Traccia” 11(1990) nr 1, s. 139-141.

142. *Il lavoro che diventa preghiera* [Praca, która staje się modlitwą] (Do robotników, Chivasso, 19 III), „La Traccia” 11(1990) nr 3, s. 292-294.

143. *Polska powinna wejść do Europy zachowując własną tożsamość* (Homilia, Castel Gandolfo, 26 VIII), „Słowo Powszechne” 44(1990) nr 171, s. 4.

144. *È indispensabile la solidarietà* [Potrzeba solidarności] (Do ambasadora Brazylii, 2 IV), „La Traccia” 11(1990) nr 4, s. 345-347.